

จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา Financial Ethics and Fiscal Discipline of Buddhist Universities

จรัสพร ทรงสังขาร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

Jarusporn Songsungkan

Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist College

e-mail: bumbim7012@gmail.com

บทคัดย่อ

จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังเป็นประเด็นสำคัญในระบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและการประยุกต์ใช้จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังในบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา โดยใช้กรอบวิเคราะห์ที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น มัตตัญญูตา และอัปปริหานิยธรรมกับหลักการบริหารทางการเงินสมัยใหม่ สารัตถะและเจตนารมณ์ทางวิชาการของบทความนี้มุ่งการศึกษาจริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนามีศักยภาพในการสร้างความสมดุลระหว่างการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาและการรักษาเสถียรภาพทางการคลังขององค์กร นอกจากนี้การนำหลักธรรมมาใช้ยังช่วยส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความยั่งยืนทางการเงินในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้จริยธรรมทางการเงินในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งข้อเสนอแนะจากการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ที่เน้นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ตลอดจนการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในด้านการจัดการทางการเงิน โดยยึดหลักจริยธรรมและวินัยทางการคลัง ผลการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการพัฒนาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกรณีศึกษาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณธรรมและความยั่งยืนในระดับสากล

คำสำคัญ: จริยธรรมทางการเงิน, มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา, วินัยทางการคลัง

Abstract

Financial ethics and fiscal discipline are critical issues in university management systems, particularly in Buddhist universities, which play a vital role in disseminating Buddhist teachings and fostering sustainable societal development. This article aims to explore the concepts and application of financial ethics and fiscal discipline within the context of Buddhist universities by employing an analytical framework that examines the relationship between Buddhist principles, such as mattanuta and aparihaniyadhamma, and modern financial management practices. The academic essence and intention of this article focus on demonstrating that financial ethics and fiscal discipline aligned with Buddhist principles possess the potential to balance resource allocation for development and maintain the fiscal stability of institutions. Moreover, integrating these principles can promote transparency, accountability, and long-term financial sustainability. However, implementing financial ethics in Buddhist universities faces several challenges, including resource constraints, personnel limitations, and administrative structures. The findings highlight the necessity of developing strategic plans emphasizing collaboration between universities and communities, alongside training programs for personnel to enhance financial management capacity rooted in ethical principles and fiscal discipline. The results of this study provide not only a pathway for the development of Buddhist universities but also serve as a valuable case study for educational institutions worldwide that prioritize ethics and sustainability.

Keywords: Financial Ethics, Buddhist Universities, Fiscal Discipline

บทนำ

จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการเงิน (financial ethics and fiscal discipline) เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรทุกประเภท รวมถึงมหาวิทยาลัย

ซึ่งมีบทบาททั้งในการพัฒนาบุคลากรและเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคม สำหรับมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันเฉพาะที่มีพันธกิจในการสืบทอด และเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ตลอดจนพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม การบริหารจัดการที่ขาดจริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังอาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทั้งในด้านประสิทธิภาพองค์กร และความเชื่อมั่นจากสังคม ในบริบทของพระพุทธศาสนา บรรดาหลักธรรม เช่น มัตตัญญูตา (การรู้จักความพอดี) และอภัยปริหานิยธรรม (ธรรมที่ไม่ให้เกิดความเสื่อม) ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน หลักธรรมเหล่านี้ช่วยสร้างกรอบในการบริหารที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความยั่งยืนในระยะยาว บทความนี้มีเป้าหมายที่จะศึกษาแนวคิดและการประยุกต์ใช้จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา โดยพิจารณาผ่านมุมมองทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธซึ่งเน้นการผสมผสานระหว่างหลักการทางศาสนาและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษาในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังสร้างกรอบแนวคิดที่ช่วยให้องค์กรมีความมั่นคงทั้งในด้านการเงินและคุณธรรม อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างจริยธรรมทางการเงิน วินัยทางการคลัง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมสำหรับมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา อันจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงาน ตลอดจนรักษาพันธกิจที่มีต่อสังคมในฐานะศูนย์กลางแห่งปัญญาและคุณธรรม

จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังในมหาวิทยาลัย

จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสถียรภาพทางการบริหารและสนับสนุนการบรรลุพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่ได้มีเป้าหมายเพียงการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ แต่ยังรวมถึงการสร้างองค์ความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (sustainable) (พิเชษฐ อุดมรัตน์, 2562) โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนั้น การดำเนินงานทางการเงินที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนช่วยยกระดับการบริหารองค์กรให้เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมบนหลักการดังนี้

1. จริยธรรมทางการเงินในมหาวิทยาลัย

จริยธรรมทางการเงินในบริบทมหาวิทยาลัยเกี่ยวข้องกับความโปร่งใส (transparency) ความรับผิดชอบ (accountability) และการจัดการทรัพยากรที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของส่วนรวม (maximum benefits of public) เป็นเป้าหมายสำคัญ (Pojanasathira, 2018) ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวยังสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เช่น มัตตัญญูตา (ความพอดี) ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2560) ได้ชี้แนะทางวิชาการให้เห็นว่า “หลักธรรมนี้ช่วยกำหนดกรอบความเหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพ” รวมทั้งสอดคล้องกับมุมมองของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2557) ที่กล่าวว่า “การนำหลักธรรมทางศีลธรรมมาใช้ในกระบวนการบริหารช่วยลดความเสี่ยงทางการเงิน เช่น การป้องกันการทุจริตและการใช้งบประมาณเกินความจำเป็น” (the application of ethical principles in the management process helps mitigate financial risks, such as preventing corruption and overspending) นอกจากนี้ การปฏิบัติตามหลักธรรมยังเสริมสร้างความไว้วางใจในองค์กรจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ทั้งคนภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

2. วินัยทางการคลังในมหาวิทยาลัย

วินัยทางการคลัง (fiscal discipline) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสร้างเสถียรภาพในระบบการเงินของมหาวิทยาลัย หลักการดังกล่าวรวมถึงการวางแผนและดำเนินงานที่รอบคอบ เพื่อให้รายได้และรายจ่ายมีความสมดุล (Preecha, 2019) ในบริบทของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา การบริหารที่มีวินัยทางการคลังยังสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 เช่น การระบупัญญาทางการเงิน (ทุกข์) และการกำหนดวิธีแก้ไขที่เป็นรูปธรรม (มรรค) เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณ ดังนั้น การบริหารงบประมาณตามหลักธรรมส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยสามารถรักษาสมดุลระหว่างความต้องการของชุมชนและทรัพยากรที่มีจำกัด อีกทั้งยังช่วยสร้างกรอบวินัยทางการคลังที่โปร่งใส ลดความไม่แน่นอนในอนาคต

3. ความสำคัญในบริบทมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มุ่งเผยแผ่หลักธรรมคำสอนควบคู่กับการพัฒนาสังคม การนำจริยธรรมและวินัยทางการคลังมาใช้จึงไม่เพียงช่วยให้การดำเนินงานมีเสถียรภาพ แต่ยังสร้างความไว้วางใจในระดับสากล (global trust) ดังที่ Sutthipong (2020) กล่าวว่า การบริหารที่ตั้งอยู่บนจริยธรรมช่วยให้สถาบันการศึกษาใน

ประเทศไทยได้รับการยอมรับในวงกว้าง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2560) ได้เสนอมุมมองทางวิชาการว่า การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมในด้านการจัดการทางการเงินสามารถนำไปใช้เป็นกรณีศึกษาสำหรับองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ ในการสร้างระบบที่เน้นคุณธรรมและความยั่งยืน

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังในมหาวิทยาลัยไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการบริหารจัดการ แต่ยังเป็นเครื่องสะท้อนคุณค่าทางสังคมและศีลธรรม โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมมาใช้ในกระบวนการจัดการสามารถสร้างความสมดุลและความยั่งยืนให้กับองค์กร พร้อมทั้งเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ

บริบทของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา (Buddhist University) ในประเทศไทยเป็นสถาบันการศึกษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนและพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน องค์กรเหล่านี้ดำเนินการภายใต้กรอบความเป็นศาสนสถานและสถาบันการศึกษา ดังนั้น การบริหารจัดการในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการเงิน จึงต้องตั้งอยู่บนหลักการโปร่งใส (transparency) มีคุณธรรม (moral) และจริยธรรม (ethics) เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา บนหลักการดังนี้

1. บริบทและความสำคัญของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพันธกิจ (mission) หลักในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม โดยอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา องค์กรเหล่านี้ยังมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตโต], 2543) การดำเนินการของมหาวิทยาลัยเหล่านี้จึงต้องมีมาตรฐานที่สูงในด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการจัดการด้านการเงิน

2. การบริหารการเงินที่โปร่งใสในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

การบริหารการเงินที่โปร่งใสเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความไว้วางใจในองค์กร ทั้งจากภายในและภายนอก มาตรฐานโปร่งใสในบริบทของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาหมายถึงการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องและครบถ้วนแก่ผู้เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณรายปี การจัดซื้อจัดจ้าง และรายงานการใช้จ่าย การดำเนินการดังกล่าวไม่

เพียงช่วยสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร แต่ยังคงคล้องกับหลักธรรม เช่น อับปรินิยธรรม ซึ่งส่งเสริมความสามัคคีและการไม่เสื่อมถอยขององค์กร (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตโต], 2560)

3. หลักคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารการเงิน

มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงต้องมีความโปร่งใสในการบริหารการเงิน แต่ยังต้องยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการตัดสินใจเป็นสำคัญด้วย เช่น การจัดสรรทรัพยากรโดยคำนึงถึงความเหมาะสมพอควรตามหลักมัตตัญญูตา ซึ่งหมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ฟุ่มเฟือยหรือเกินความจำเป็น (วิชัย ว่องศิลป์, 2562) อุเบกขา หรือความเที่ยงธรรมยังเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเงิน เช่น การพิจารณาความเท่าเทียมในการจัดสรรงบประมาณระหว่างคณะ สาขาวิชา และโครงการที่มีความสำคัญต่อพันธกิจขององค์กร หลักธรรมนี้ยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียม (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2545)

4. ความท้าทายและแนวทางแก้ไข

ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมเป็นแนวทางที่ชัดเจน แต่การนำจริยธรรมมาใช้ในระบบการเงินยังเผชิญความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดแคลนทรัพยากรที่เพียงพอและการขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แนวทางแก้ไขคือการพัฒนาาระบบการเงินที่ยึดหลักธรรมาภิบาลโดยเน้นการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในทั้งด้านการเงินและหลักธรรม (พิเชฐ อุดมรัตน์, 2563)

ดังนั้น มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาเป็นองค์กรที่ต้องบูรณาการหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน การบริหารการเงินที่โปร่งใส มีคุณธรรม และจริยธรรมไม่เพียงเป็นกรอบการทำงานที่ช่วยให้มหาวิทยาลัยเหล่านี้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังสร้างคุณค่าในเชิงสังคมและศีลธรรมที่ยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางการเงิน

จริยธรรมทางการเงิน (financial ethics) เป็นแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการระหว่างหลักการทางการเงินและหลักการทางจริยธรรม เพื่อให้การจัดการทางการเงินไม่เพียงแต่เป็นการคำนวณและดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงคุณค่าและหลักศีลธรรมในการตัดสินใจทางการเงิน แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาใน

หลากหลายบริบท เช่น การเงินในธุรกิจ การบริหารการเงินขององค์กร และการจัดการการเงินส่วนบุคคล ซึ่งทุกการตัดสินใจในแง่มุมมองทางการเงินจะต้องมาพร้อมกับการพิจารณาถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากร ในบริบทของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ จริยธรรมทางการเงินได้ถูกนำมาบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีการยึดหลักความพอดีและความสมดุลในการใช้ทรัพยากร การกระทำที่ไม่ทำให้เกิดการเบียดเบียนผู้อื่น และการสร้างความสุขที่แท้จริงให้กับตนเองและสังคม แนวคิดเชิงพุทธเน้นการตัดสินใจที่ไม่มุ่งเน้นแค่ความมั่งคั่งทางวัตถุ แต่ยังพิจารณาถึงความสุขทางจิตใจและความยั่งยืนในระยะยาวบนพื้นฐานแห่งหลักการดังต่อไปนี้

1. จริยธรรมทางการเงินจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา

หลักการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเงินมักจะยึดหลักความพอดีและความสมดุล โดยหลักมัตตัญญูตา (moderation) ซึ่งหมายถึงการใช้จ่ายที่ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่อดอยากจนเกินไป เป็นหลักการที่ช่วยในการสร้างความสมดุลทางการเงินและลดความโลภในจิตใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) พระพุทธศาสนาเน้นให้ผู้ปฏิบัติยึดหลักการในการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ และยุติธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายในสังคม การกระทำที่ขาดการพิจารณาด้านจริยธรรมมักจะนำไปสู่การเบียดเบียนผู้อื่นหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคม เช่น การทำธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือการเอาเปรียบแรงงาน (วิชัย ว่องศิลป์, 2562) หลักอภัยทานเป็นอีกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางการเงินในบริบทขององค์กร เมื่อองค์กรดำเนินการทางการเงินโดยไม่ละเมิดหลักธรรมของความยุติธรรม ความซื่อสัตย์และการไม่เบียดเบียนก็จะสามารถรักษาความมั่นคงทางการเงินได้อย่างยั่งยืน (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2543)

2. จริยธรรมทางการเงินในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist economics) การจัดการทรัพยากรและการเงินไม่ควรจะมุ่งเน้นการเพิ่มพูนทรัพย์สิ้นเพียงแค่นั้นในเชิงวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงการสร้างความสุขที่แท้จริงให้กับทั้งตนเองและสังคม การดำเนินกิจกรรมทางการเงินที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและมีความยุติธรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) การมีจริยธรรมทางการเงิน (financial ethics) หมายถึง การมุ่งเน้นไปที่การกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

และไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างไม่เป็นธรรม เช่น ในการตัดสินใจทางการเงินในองค์กรหรือในธุรกิจที่ไม่แสวงหาผลกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงการช่วยเหลือสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย แนวคิดนี้สะท้อนจากหลักการของสัมมาทิฐิ หรือการเห็นถูกต้องในพระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้มองการเงินในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น ไม่ใช่แค่การคำนึงถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงการคำนึงถึงผลกระทบต่อจิตใจของบุคคลและสังคม (สมชัย ศรีนอก, 2563)

3. การบริหารจัดการทางการเงินที่มีจริยธรรมในองค์กร

ในภาคปฏิบัติ การบริหารการเงินที่มีจริยธรรมมักจะรวมไปถึงการโปร่งใสในการใช้จ่าย การตรวจสอบบัญชีที่มีประสิทธิภาพ และการให้ความสำคัญกับความยุติธรรมในการจัดสรรทรัพยากร สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจจากสาธารณชนและรักษาภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร โดยการที่องค์กรดำเนินการทางการเงินด้วยจริยธรรมและหลักธรรมที่ถูกต้องจะสามารถนำไปสู่การเจริญเติบโตที่ยั่งยืนในระยะยาว (Wagner & Mulligan, 2010)

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า การเข้าใจจริยธรรมทางการเงินในบริบทของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธช่วยให้เรามองการจัดการทรัพยากรจากมุมมองที่กว้างขึ้น ไม่เพียงแต่ในด้านการเงินและการเพิ่มทุนทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการทำธุรกิจหรือการจัดการทางการเงินที่ไม่เพียงแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ยังช่วยส่งเสริมประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น หลักมัตตัญญูตาและอัปปริหานิยธรรม โดยการพิจารณาถึงความยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ และสังคม

ความเชื่อมโยงระหว่างจริยธรรมทางการเงินกับพระพุทธศาสนา

จริยธรรมทางการเงินเป็นการดำเนินการทางการเงินที่มีหลักการและค่านิยมที่เน้นความยุติธรรม โปร่งใส และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หลักการเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตที่มีความพอดี มีสติ และไม่หลงไปในความโลภ หรือการหาประโยชน์จากผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม การเชื่อมโยงระหว่างจริยธรรมทางการเงินและพระพุทธศาสนานั้นสามารถมองได้จากมุมมองของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ การหลีกเลี่ยงการกระทำที่เป็นบาป และการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ดังหลักการต่อไปนี้

1. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและจริยธรรมทางการเงิน

หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อมโยงกับจริยธรรมทางการเงินคือ หลักมัตตัญญูตา หรือความพอดี ซึ่งหมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล ไม่มากเกินไปหรือไม่ขาดแคลนจนเกินไป การใช้จ่ายหรือการสะสมทรัพย์สินในทางที่ไม่ฟุ่มเฟือยหรือในทางที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นถือเป็นการดำเนินชีวิตที่มีจริยธรรมทางการเงิน การไม่ตกอยู่ในความโลภที่ทำให้สูญเสียสติและความพอดีเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ใช้ชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) อีกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางการเงิน คือ สัมมาทิฎฐิ ซึ่งเป็นการเห็นถูกต้องเกี่ยวกับโลกและชีวิต การมองการเงินไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่งคั่งเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสังคมที่ยุติธรรมและเป็นธรรม สัมมาทิฎฐิช่วยให้มนุษย์สามารถตัดสินใจเรื่องการเงินโดยไม่ละเมิดหลักจริยธรรม โดยการใช้จ่ายหรือการลงทุนในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งการไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2543)

2. จริยธรรมทางการเงินในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

การเชื่อมโยงจริยธรรมทางการเงินกับพระพุทธศาสนาในมุมมองของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้นไม่ได้มองการเงินเพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างผลกำไร แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการกระทำทางการเงินทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น การทำธุรกิจหรือการลงทุนที่ไม่ละเมิดหลักความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบแรงงานหรือทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการไม่มุ่งหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของผู้อื่น (วิชัย ว่องศิลป์, 2562) เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมองการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติและพอดีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การกระทำที่ขาดการพิจารณาด้านจริยธรรมทางการเงินอาจนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560)

3. จริยธรรมทางการเงินกับการพัฒนาองค์กรในบริบทของพระพุทธศาสนา

ในระดับองค์กร การบริหารการเงินที่ยึดหลักจริยธรรมและมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยการมีจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางการเงินจะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจจากสาธารณชน ซึ่งเป็นการรักษาภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรและการสร้างความยั่งยืนในสังคม (Wagner & Mulligan, 2010) ตัวอย่างที่เห็นได้จากการบริหารการเงินที่มีจริยธรรมในองค์กรที่ยึดหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธคือการ

จัดสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรมในกลุ่มพนักงาน การสร้างโอกาสในการเติบโตและการพัฒนาของคนในองค์กร การลงทุนในกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมและการทำธุรกิจในรูปแบบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การดำเนินการเช่นนี้จะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการสร้างกำไรและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเชื่อมโยงระหว่างจริยธรรมทางการเงินกับพระพุทธศาสนานั้นเป็นการบูรณาการแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายในการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ และมีความพอดี เพื่อส่งเสริมสังคมที่ยุติธรรมและยั่งยืน การทำธุรกิจหรือการจัดการทางการเงินที่ยึดหลักจริยธรรมจะนำไปสู่ความมั่งคั่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือความไม่เป็นธรรมต่อผู้อื่น โดยการพิจารณาเรื่องการเงินอย่างละเอียดรอบคอบตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจะช่วยสร้างความสุขที่แท้จริงทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม

หลักธรรมมัตตัญญูตา (ความพอดี)

หลักธรรมคือ มัตตัญญูตา (moderation) หรือที่เรียกว่า “ความพอดี ความพอประมาณ” เป็นหนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตในทางสายกลาง โดยไม่ตกอยู่ในความโลภหรือความขาดแคลนเกินไป หลักธรรมนี้มีความสำคัญทั้งในด้านจริยธรรมและเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติและพอดี ไม่มากเกินไปหรือขาดแคลนเกินไป ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม

1. ความหมายของมัตตัญญูตา (moderation)

คำว่า “มัตตัญญูตา” มาจากคำภาษาบาลีว่า “มัตตัญญูตา” (mattanuta) ซึ่งหมายถึง ความรู้จักประมาณตน หรือการใช้ชีวิตอย่างพอดี เป็นหลักการที่เชื่อมโยงกับคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ไม่ไปสุดโต่งทางด้านใดด้านหนึ่ง คือ ไม่ตระหนี่หรือโลภมากเกินไป และไม่ฟุ่มเฟือยหรือเสเพลเกินไป โดยการปฏิบัติตามหลักมัตตัญญูตาจะช่วยให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากความทุกข์ที่เกิดจากการยึดมั่นถือมั่นหรือการปรารถนาในสิ่งที่เกินความจำเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) ในแง่ของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มัตตัญญูตาไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับ การใช้ทรัพยากรส่วนตัว แต่ยังครอบคลุมถึงการ ใช้ทรัพยากรทางสังคมอย่างยั่งยืน การมีความพอดีในการใช้จ่าย

การสะสมทรัพย์สิน หรือการลงทุนเป็นการสอนให้ทุกคนพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ทั้งในระดับบุคคลและสังคมอย่างรอบคอบ

2. มัตตัญญุตานในฐานะที่เป็นหลักทางจริยธรรม

หลักมัตตัญญุตานเป็นส่วนหนึ่งของ “อริยมรรคมีองค์แปด” ที่ประกอบด้วยทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบหลักของอริยมรรคคือ สัมมาทิฐิ (การเห็นถูกต้อง) และ สัมมาสังกัปปะ (ความตั้งใจที่ถูกต้อง) ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำที่มีความพอดีหรือมัตตัญญุตาน (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2543) พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำว่าการที่เรามีความรู้สึกลอยๆได้ หรืออยากมีมากเกินไปนั้นจะนำไปสู่ความทุกข์และไม่สามารถบรรลุถึงนิพพานได้ ดังนั้น การดำเนินชีวิตในทางสายกลางที่มีการรู้จักประมาณตนจึงเป็นเส้นทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและการมีชีวิตที่สงบสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) หลักการในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มัตตัญญุตานคือการรู้จักจัดสรรทรัพยากรของตนเองให้สมดุล ไม่เกินพอดีหรือขาดแคลนเกินไป ซึ่งจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจและจิตใจ หลักมัตตัญญุตานจึงเป็นการพิจารณาถึงผลกระทบในระยะยาวที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวัน เช่น การเลือกใช้จ่ายเงินทองในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับความจำเป็นไม่เกินความสามารถ และการลงทุนในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (วิชัย ว่องศิลป์, 2562)

3. มัตตัญญุตานในบริบทเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ในบริบทของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มัตตัญญุตานมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่เอาเปรียบเอาเปรียบผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและระมัดระวังถือเป็นสิ่งที่สำคัญ การส่งเสริมให้ผู้คนมีความพอดีในด้านการเงินและการบริโภค ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาความสมดุลในชีวิตส่วนบุคคล แต่ยังเป็นการช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสังคมและโลก (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2560) การศึกษาเรื่องมัตตัญญุตานในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจึงไม่เพียงแค่นำมาใช้ชีวิตในทางสายกลางเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนและมีผลกระทบในเชิงบวกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางจิตใจ โดยการพิจารณาถึงความพอดีในการใช้ชีวิต ทั้งนี้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมองว่าการทำงานร่วมกันในสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้หากทุกคนมีความเข้าใจในหลักมัตตัญญุตาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักธรรมมัตตัญญูตา (ความพอดี) มีความสำคัญทั้งใน ด้านจริยธรรมและเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ โดยเน้นการใช้ชีวิตในทางสายกลาง ซึ่งช่วยให้ มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างมีสติและไม่เกินความจำเป็น หลักธรรมนี้ไม่เพียงแต่ช่วย ในการพัฒนาจิตใจให้สงบสุข แต่ยังส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อมในระยะยาว ในแง่เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การรู้จักประมาณตนในด้านการเงิน และการใช้ทรัพยากรจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนและสมดุลทั้งในระดับบุคคลและสังคม

อภัยปริหานิยธรรม (ธรรมที่ไม่ให้เกิดความเสื่อม)

หลักธรรมคือ “อภัยปริหานิยธรรม” (อภัยปริหานิยธรรม = ธรรมที่ไม่ให้เกิดความ เสื่อม) เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในการคุ้มครองและรักษาความ ยั่งยืนของสถาบันต่าง ๆ รวมถึงการปกครองและการบริหาร ในด้านเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ หลักอภัยปริหานิยธรรมสามารถนำไปใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมในองค์กร สังคม และการดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการจัดการทรัพยากรหรือเศรษฐกิจ ในลักษณะที่ไม่เหมาะสมและมีผลเสียต่อความยั่งยืนในระยะยาว

1. ความหมายของอภัยปริหานิยธรรม

คำว่า “อภัยปริหานิยธรรม” มาจากภาษาบาลี “อภัยปริหานิย” (Apparhaniya) ซึ่งหมายถึง ที่ไม่ทำให้เสื่อม หรือที่ไม่ทำให้ล่มสลาย อภัยปริหานิยธรรมหมายถึงชุดของธรรม ที่ทำให้สถาบันหรือระบบไม่เกิดการเสื่อมเสีย แต่จะช่วยรักษาความมั่นคงและความยั่งยืน ในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น หลักอภัยปริหานิยธรรมจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจ การบริหารทรัพยากร หรือการปกครองไม่ถูกทำลายจากการกระทำที่ไม่เหมาะสม (พระ ธรรมปิฎก, 2556) หลักอภัยปริหานิยธรรมประกอบด้วยหลักธรรมหลายประการที่เน้นการ รักษาความเสถียรและไม่ให้เกิดความเสื่อมในองค์กรหรือระบบ โดยมีหัวข้อที่สำคัญ เช่น ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ การรักษามาตรฐานจริยธรรมและความพอดี ซึ่งสามารถ เชื่อมโยงกับหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นความยั่งยืน ความเสมอภาค และการใช้ ทรัพยากรอย่างมีสติ

2. หลักอภัยปริหานิยธรรมในบริบทเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ อภัยปริหานิยธรรมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การดำเนินการตามหลักอภัยปริหานิยธรรมจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากร หรือการบริหารการเงินและทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจ

นำไปสู่ปัญหาความไม่เสมอภาคและความยากจนในสังคม หลักอภัยปริธานิยธรรมจะเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้งานทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และเน้นความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ในการจัดการทรัพยากร ทั้งนี้เพื่อลดการทุจริตหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมในระบบเศรษฐกิจ “หลักอภัยปริธานิยธรรม” ยังเชื่อมโยงกับ “หลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” ที่ให้ความสำคัญกับ “อริยมรรค” ซึ่งเน้นการปฏิบัติในด้านต่าง ๆ อย่างมีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ และสัมมาวายามะ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2543) ซึ่งสามารถปรับใช้ในเชิงเศรษฐศาสตร์เพื่อป้องกันความเสื่อมในระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการ

3. แนวคิดของการบริหารทรัพยากรตามหลักอภัยปริธานิยธรรม

การบริหารทรัพยากรตามหลักอภัยปริธานิยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจทางเศรษฐกิจในระยะยาว การใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบและการแบ่งปันทรัพยากรอย่างยุติธรรมถือเป็นวิธีที่ช่วยให้ไม่เกิดความเสื่อมในสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม และการกระจายรายได้อย่างมีธรรมาภิบาล (good governance) ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist economics) อภัยปริธานิยธรรมยังหมายถึงการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ช่วยรักษาความยั่งยืนในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การลงทุนในสาธารณูปโภคที่มีประโยชน์ยั่งยืน หรือการสนับสนุนการลงทุนในกิจกรรมที่ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องป้องกันการลงทุนที่อาจทำให้เกิดความเสียหายในระยะยาว (วิชัย ว่องศิลป์, 2562)

4. อภัยปริธานิยธรรมในบริบทการปกครองและการเมือง

ในด้านการปกครองและการเมือง หลักอภัยปริธานิยธรรมช่วยให้ผู้ปกครองหรือผู้นำประเทศสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ไม่เอื้อประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเกินไป โดยเน้นการปกครองที่มีธรรมาภิบาลและความโปร่งใส อีกทั้งยังส่งเสริมการให้ความสำคัญกับสิทธิและความเป็นธรรมของประชาชนทุกกลุ่ม โดยหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจนำไปสู่การก่อให้เกิดการเสื่อมทรามในสังคม การใช้หลักอภัยปริธานิยธรรมในบริบทนี้ยังเป็นการยืนยันว่าการปกครองหรือการบริหารประเทศที่ไม่เน้นประโยชน์ส่วนตน แต่เน้นประโยชน์ส่วนรวมจะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและไม่เกิดการทุจริตในระบบการปกครอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักอภัยปริธานิยธรรม (ธรรมที่ไม่ให้เกิดความเสื่อม) ในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธช่วยให้การใช้ทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยให้

ความสำคัญกับความยุติธรรมและการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้บริหารทรัพยากรในองค์กรหรือสังคมสามารถหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจทำให้เกิดความเสื่อมในระยะยาว การดำเนินการตามหลักอภิปธานิยธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สังคมและเศรษฐกิจมีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลัง

การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลัง (the development of financial and fiscal strategies) เป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ยุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลังที่ดีควรส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งยังต้องมีการพิจารณาถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินการเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรในลักษณะที่ไม่ยั่งยืนหรือเกิดความไม่เสมอภาคในสังคม การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลังตามแนวทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจะมีลักษณะเฉพาะที่เน้นความยั่งยืน การรักษาความเสมอภาค และการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ส่วนรวมดังต่อไปนี้

1. แนวคิดหลักในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist economics) มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เพียงแต่พิจารณาด้านเศรษฐศาสตร์ทางวัตถุ เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือการเพิ่มพูนของรายได้ แต่ยังให้ความสำคัญกับจริยธรรมและความเสมอภาคในสังคม การจัดการทางการเงินและการคลังในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจึงต้องมีหลักการที่คำนึงถึงความพอดี และการลดละความโลภ การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลังจึงต้องการการวางแผนที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของสังคมในระยะยาว และไม่มุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะทางการเงินในระยะสั้น (Sangsri, 2007) โดยเฉพาะหลักธรรม มัตตัญญูตา (ความพอดี) และอภิปธานิยธรรม (ธรรมที่ไม่ให้เกิดความเสื่อม) สามารถนำมาใช้ในการพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลัง เพื่อให้การตัดสินใจทางการเงินเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และยั่งยืนไม่ทำให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น (พระธรรมปิฎก, 2556)

2. การจัดการการเงินและการคลังในระดับประเทศ

ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist economics) การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลังในระดับประเทศควรมีการพิจารณาถึงความยุติธรรมในการกระจายรายได้และการใช้ทรัพยากร เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่าง

กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้ การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินต้องคำนึงถึงหลักการของการใช้จ่ายในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพอดี และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (the efficient use of resources) ในกรณีของการใช้จ่ายของภาครัฐ การมีนโยบายการคลังที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (จปฐ.) ของประชาชนอย่างทั่วถึง โดยไม่กระทำการที่เกินขอบเขตจนเกิดภาระหนี้สินสูง เป็นหนึ่งในตัวอย่างที่สะท้อนถึงการดำเนินการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Miller & Jackson, 2017) ยกตัวอย่างเช่น ในการจัดทำงบประมาณของภาครัฐ หน่วยงานทางการเงินต้องพิจารณาความสำคัญของการลงทุนในโครงการที่ส่งเสริมความยั่งยืน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น การลงทุนในโครงการที่สามารถช่วยลดความยากจน ส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพและเสริมสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเสมอภาคในสังคมและไม่ทำให้เกิดความเสื่อมในระยะยาว (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2543)

3. ยุทธศาสตร์การคลังในบริบทของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

การพัฒนายุทธศาสตร์การคลังในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธสามารถเห็นได้จากแนวทางที่มุ่งเน้นการกระจายความมั่งคั่งอย่างยุติธรรม โดยไม่เน้นที่การสร้างหาร่ำรวยให้กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป การใช้ระบบการเงินและการคลังเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนจะเน้นการจัดการทรัพยากรอย่างมีจริยธรรมและคำนึงถึงการคุ้มครองความเป็นธรรมของประชาชนทุกกลุ่ม (Bhikkhu, 2010) นอกจากนี้ ยังมีหลักการของอภัยปริหานิยธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียในเศรษฐกิจ การคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลัง เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ส่งผลเสียต่อประชาชนในอนาคต การพัฒนาโครงการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและคำนึงถึงความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจ (Kaplan & Norton, 1992)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การพัฒนายุทธศาสตร์ทางการเงินและการคลังตามแนวเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธต้องมุ่งเน้นการกระจายความมั่งคั่งอย่างยุติธรรม การใช้จ่ายที่พอดี และการพัฒนาทรัพยากรที่ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมในสังคม ด้วยการคำนึงถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น มัตตัญญูตา และอภัยปริหานิยธรรม ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจทางการเงินมีความยั่งยืนและโปร่งใส อีกทั้งยังสามารถลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความเสมอภาคในสังคมอย่างแท้จริง

ประโยชน์ของจริยธรรมทางการเงินต่อความโปร่งใสและความยั่งยืน

การพิจารณาถึงจริยธรรมทางการเงินมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความโปร่งใสและความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ จริยธรรมทางการเงินช่วยให้การดำเนินการทางการเงินในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมสามารถดำเนินไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และไม่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียทรัพยากรที่สำคัญ โดยเฉพาะในมุมมองของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและส่งเสริมความเสมอภาคในสังคม การใช้จริยธรรมในการจัดการการเงินจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและความยั่งยืนของการเงินในระดับสังคม

1. ความโปร่งใสและจริยธรรมทางการเงิน

จริยธรรมทางการเงิน (financial ethics) หมายถึง การตัดสินใจทางการเงินที่ยึดหลักความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการกระทำที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อสังคมโดยรวม โดยมีการพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางการเงินในระยะยาว การดำเนินการทางการเงินที่ไม่โปร่งใสหรือไม่ยึดมั่นในจริยธรรมมักจะนำไปสู่การเกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ การขาดความยุติธรรมในการกระจายทรัพยากร และการเสื่อมเสียในความเชื่อมั่นของประชาชน (Miller & Jackson, 2017)

จากมุมมองของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การจัดการทางการเงินต้องคำนึงถึงหลักธรรมของความพอดี ซึ่งช่วยให้การใช้จ่ายไม่เกินความจำเป็นและไม่สร้างความเสียหายต่อทรัพยากรของสังคม (Sangsri, 2007) การมีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรที่ดีไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความโปร่งใสในการใช้จ่าย แต่ยังช่วยป้องกันการทุจริตและการใช้อำนาจในทางที่ผิด จริยธรรมทางการเงินยังสามารถเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรณีของภาครัฐและภาคเอกชน การมีระบบที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความมั่นใจในความถูกต้องของการบริหารจัดการทางการเงิน ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นคงในระบบเศรษฐกิจ (Bhikkhu, 2010)

2. ความยั่งยืนในเศรษฐกิจผ่านการจัดการทางการเงินที่มีจริยธรรม

ความยั่งยืนของเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาในรูปแบบที่สามารถตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ความสามารถในการตอบสนองความต้องการในอนาคตลดลง การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในทางพุทธศาสนานั้นเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือความยุติธรรมทางสังคม (พระธรรมปิฎก, 2556) จริยธรรมทางการเงินในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธส่งเสริมการพัฒนา

ทางการเงินที่ไม่เน้นการแสวงหาผลกำไรสูงสุดในระยะสั้น แต่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวและความเสมอภาคในสังคม โดยการบริหารจัดการทางการเงินที่ยึดมั่นในหลักของการแบ่งปันทรัพยากรและการลงทุนในโครงการที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม จะช่วยสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (Kaplan & Norton, 1992) การใช้หลักธรรมอัปปริหานิยธรรม (ธรรมที่ไม่ให้เกิดความเสื่อม) ในการตัดสินใจทางการเงินช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางการเงินที่ยั่งยืนและลดการเกิดความเสียหายที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอนาคต นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตโต], 2543)

3. การนำจริยธรรมทางการเงินมาใช้ในการพัฒนายุทธศาสตร์การคลังและการลงทุน

จริยธรรมทางการเงินไม่เพียงแต่มีความสำคัญในการควบคุมการใช้จ่ายของภาครัฐ แต่ยังเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการลงทุนในโครงการที่มีผลกระทบยาวนานต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การคลังที่มีจริยธรรมจะคำนึงถึงการกระจายรายได้อย่างยุติธรรมและการลงทุนในโครงการที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจ (Miller & Jackson, 2017) การลงทุนในโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น โครงการที่ช่วยลดความยากจนหรือโครงการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสในการใช้ทรัพยากรและการบริหารการคลัง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจและการเงิน (Bhikkhu, 2010)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จริยธรรมทางการเงินมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและความยั่งยืนในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ โดยการจัดการการเงินที่ยึดหลักความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและลดความเสี่ยงทางการเงินในระยะยาว นอกจากนี้ยังช่วยให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

อุปสรรคและความท้าทาย

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธถือเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นคุณธรรม การลดความโลภ และการส่งเสริมความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การนำหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมาใช้ในสังคมปัจจุบันยังคงเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทายหลายประการ ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก เช่น ความไม่

เข้าใจในหลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ความขัดแย้งกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ บนหลักการดังนี้

1. การขาดความเข้าใจและการยอมรับจากสังคม

หนึ่งในอุปสรรคที่สำคัญในการนำเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธไปใช้คือ การขาดความเข้าใจในหลักธรรมทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม การที่เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเน้นความพอดีและการลดความโลภ อาจทำให้ไม่สอดคล้องกับหลักการของเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลกำไรสูงสุด (Sangsri, 2007) ผู้ที่มีความรู้ในเชิงพุทธอาจมองว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นทางเลือกที่ไม่สามารถใช้งานได้ในโลกยุคใหม่ ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นแนวทางที่มีลักษณะทางศาสนาเกินไป และไม่สามารถนำมาปฏิบัติในระดับการบริหารเศรษฐกิจขนาดใหญ่ได้ (Miller & Jackson, 2017) ทั้งนี้การขาดความเข้าใจในหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธทำให้เกิดการขัดแย้งในการประยุกต์ใช้กับแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบกระแสหลักที่เน้นการพัฒนาแบบมีการแข่งขันและผลกำไรสูงสุด สังคมที่มุ่งเน้นการแสวงหาผลประโยชน์ในระยะสั้นอาจไม่สามารถเข้าใจหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธส่งเสริมได้ (Kaplan & Norton, 1992)

2. ความขัดแย้งกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่เน้นการเพิ่มความมั่งคั่งในระยะสั้น และการบริหารจัดการทรัพยากรในระดับที่พอดี ซึ่งต่างจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการเพิ่มผลกำไรและการขยายตัวของเศรษฐกิจ (Bhikkhu, 2010) การที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในโลกปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นการขยายการผลิตและการสะสมทุน ทำให้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นการลดความโลภและการพัฒนาทางเศรษฐกิจในทิศทางที่ยั่งยืนกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยผลกำไร (Miller & Jackson, 2017) ในทางปฏิบัติ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมักจะส่งเสริมให้บุคคลและองค์กรต่าง ๆ มุ่งเน้นการเพิ่มผลประโยชน์สูงสุดและการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sangsri, 2007)

3. การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ

แม้ว่าแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจะมีข้อดีในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและคำนึงถึงสังคม แต่การนำไปใช้งานในภาคปฏิบัติยังคงเผชิญกับการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการออกนโยบายที่สอดคล้องกับ

หลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Kaplan & Norton, 1992) ภาครัฐมักจะมีคามมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ ซึ่งอาจทำให้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่มุ่งเน้นความพอดีและการลดความโลภกลายเป็นแนวคิดที่ถูกลืมมองข้าม นอกจากนี้ ยังขาดการให้การศึกษาหรือการอบรมในเชิงลึกเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในระบบการศึกษาหรือการพัฒนาแนวคิดทางการเงินที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในสังคม (Bhikkhu, 2010)

4. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเงินดิจิทัล

การพัฒนาเทคโนโลยีการเงินและการเงินดิจิทัลที่เติบโตอย่างรวดเร็วในปัจจุบันเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคในการนำเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธไปใช้ในสังคม การใช้งานเทคโนโลยีที่ช่วยให้การทำธุรกรรมทางการเงินสะดวกขึ้นอาจทำให้เกิดปัญหาการควบคุมการใช้จ่ายและการลงทุนที่ไม่สมดุล ซึ่งอาจขัดแย้งกับหลักธรรมของความพอดี และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคที่ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลทางการเงินได้อย่างง่ายดาย การนำหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมาใช้ในการควบคุมการใช้จ่ายและการลงทุนที่มีความรับผิดชอบจึงกลายเป็นความท้าทายใหม่ในยุคดิจิทัล (Miller & Jackson, 2017)

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในทางที่มีคุณธรรม แต่ก็ยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ทั้งในแง่ของการขาดความเข้าใจในหลักการจากสังคมทั่วไป ความขัดแย้งกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งเน้นการเติบโตอย่างรวดเร็ว การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการเงินในปัจจุบัน เพื่อที่จะพัฒนาเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการศึกษาและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในสังคม

บทสรุป

การบริหารการเงินและการคลังในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนาองค์ความรู้ โดยการนำหลักจริยธรรมและวินัยทางการคลังที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติใช้ในการบริหารทรัพยากรทางการเงินจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้จ่าย จริยธรรมทางการเงิน (financial ethics) ที่

เป็นไปตามหลักกรรมทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีหลักของความพอดี และการหลีกเลี่ยงความโลภ การใช้ทรัพยากรทางการเงินในลักษณะที่ไม่ฟุ่มเฟือย หรือไม่สร้างภาระที่ไม่จำเป็น ซึ่งช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุด วินัยทางการคลัง ในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณและการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีระเบียบ แต่ยังหมายถึงการปฏิบัติตามหลักกรรมที่สนับสนุนความโปร่งใส ความยุติธรรม และการป้องกันการทุจริต โดยมหาวิทยาลัยต้องมีกระบวนการตรวจสอบ และควบคุมการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม เพื่อให้ทรัพยากรที่ได้รับการสนับสนุนถูกใช้ในการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง ทั้งนี้ จริยธรรมทางการเงินและวินัยทางการคลังในมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่สร้างความมั่นคงในเชิงการเงินเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และความยั่งยืนในระยะยาว โดยสามารถสร้างความเชื่อมั่นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร และเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการและความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินงานตามหลักการที่มีจริยธรรมและวินัยทางการคลังในทุกระดับของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการศึกษาและความยั่งยืนขององค์กรในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2557). การบริหารจัดการทางการเงินและธรรมาภิบาลในสถาบันการศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พิเชษฐ อุดมรัตน์. (2563). หลักการบริหารทางการเงินในมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิเชษฐ อุดมรัตน์. (2562). จริยธรรมกับความยั่งยืนทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิชัย ว่องศิลป์. (2562). การจัดการทรัพยากรในระบบการศึกษาแนวพุทธ.
วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 7(2), 89-102.
- สมชัย ศรีนอก. (2563). แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและการใช้จริยธรรมในการบริหาร
การเงิน. **วารสารเศรษฐศาสตร์พุทธศาสตร์**, 12(3), 23-40.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2545). **อริยสัจ 4 ในบริบทการจัดการ**. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า.
- Bhikkhu, A. (2010). The economic implications of Buddhist teachings.
Buddhist Economics Review, 12(1), 65-80.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1992). The balanced scorecard: Measures that
drive performance. **Harvard Business Review**, 70(1), 71-79.
- Miller, A., & Jackson, R. (2017). Sustainable finance and governance:
A Buddhist perspective. **Journal of Ethical Economics**,
15(2), 134-148.
- Pojanasathira, R. (2018). Financial Ethics and Sustainability in Higher
Education. **Journal of Education Management**, 12(4), 89-105.
- Preecha, T. (2019). Buddhist Fiscal Discipline: A Case Study of Thai
Universities. **International Journal of Buddhist Studies**,
15(2), 123-145.
- Sangsri, A. (2007). Buddhist economics and sustainable development.
Journal of Buddhist Studies, 18(1), 22-35.
- Sutthipong, K. (2020). Ethical Governance in Buddhist Universities: Lessons
from Thailand. **Global Education Journal**, 18(6), 67-81.
- Wagner, L., & Mulligan, M. (2010). Sustainability and higher education.
International Journal of Sustainability in Higher Education,
11(2), 94-106.